

ORTAÖĞRETİM

Güzel Sanatlar Lisesi

TÜRK MÜZİĞİ TEORİ VE UYGULAMASI 10. Sınıf

Ders Kitabı

Yazarlar
Erdoğan EMERCE
Oğuz ÖNAL

1. BASİT MAKAMLAR

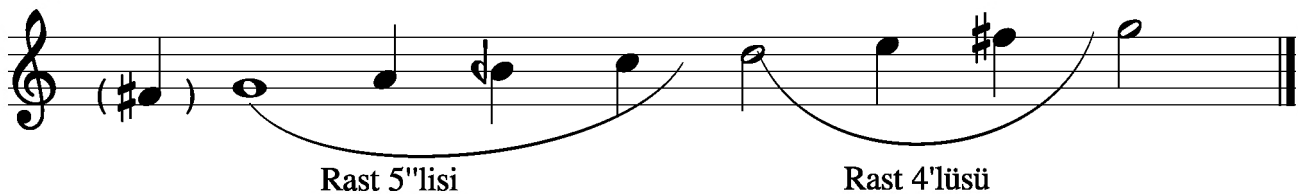
Hazırlık Çalışması

1. Rast, uşşak, hüseyinî, karcığar, hicaz ve zirgüleli hicaz makamlarında eserler bulup dinleyiniz.
2. Makamı oluşturan unsurları söyleyiniz.
3. Usul kavramını açıklayınız.

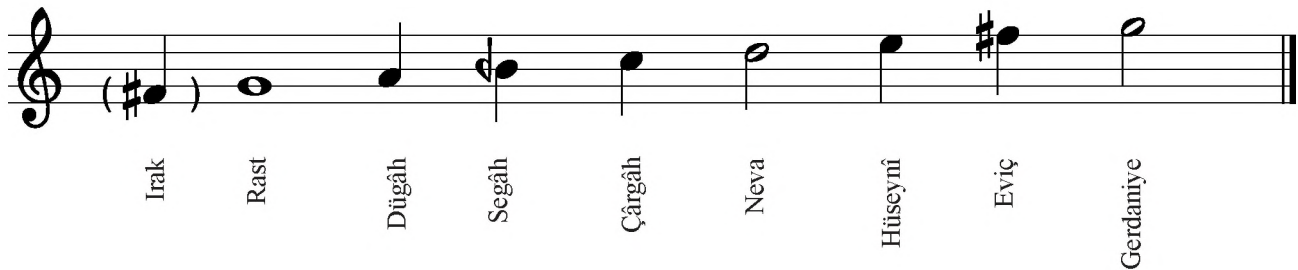
1.1. Rast Makami

1.1.1. Rast Dizisi

Yerinde (rast perdesinde) rast beşlisine neva perdesindeki rast dörtlüsünün eklenmesiyle oluşur.

Rast Makamı Perdeleri: rast, düğâh, segâh, çârgâh, neva, hüseynî, eviç, gerdaniye.

1.1.2. Rast Makamını Oluşturan Unsurlar

Karar perdesi : rast

Seyri : çıkıcı

Yeden perdesi : 1rak

Güçlü perdesi : neva

Donanım : si için koma bemolü, fa için bakiye diyezi

Tiz durak : gerdaniye

1.1.3. Rast Makamında Yazılmış Seyirler

Rast makamında verilen seyirleri usul vurarak okuyunuz.

RAST SEYİR 1

Usul: Aksak

RAST SEYİR 2

Usul: Sofyan

RAST ŞARKI

Yine Bir Gül Nihal

Usul: Semai

Hammamizade İsmail Dede Efendi

$\text{♩} = 100$

8 1. 2.

15 1. 2.

24 1. 2.

32 1. 2.

39 1. 2.

48

54

61

68

RAST PEŞREV

Usul: Düyek

Kemani Tatyos Efendi

♩ = 80

4

7

10

13

16

19

22

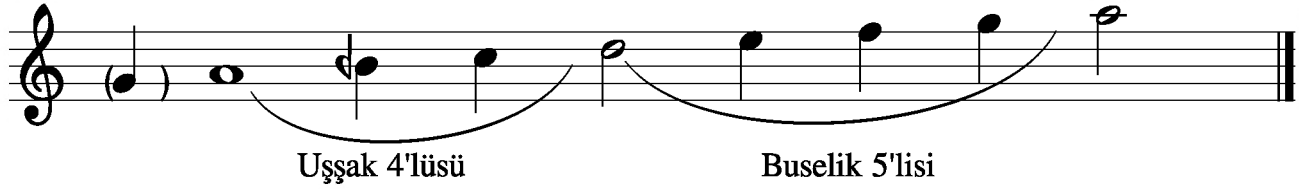
25

28

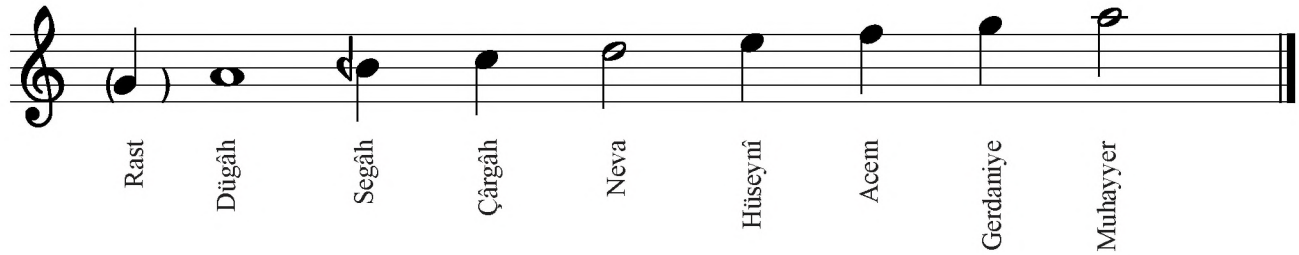
1.2. Uşşak Makamı

1.2.1. Uşşak Dizisi

Yerinde (dügâh perdesinde) uşşak dörtlüsüne neva perdesinde kürdî dörtlüsünün eklenmesinden meydana gelmiştir.

Uşşak Makamı Perdeleri: dügâh, segâh, çârgâh, neva, hüseyinî, acem, gerdaniye, muhayyer.

1.2.2. Uşşak Makamını Oluşturan Unsurlar

Karar perdesi : dügâh

Seyri : çıkıcı

Yeden perdesi : rast

Güçlü perdesi : neva

Donanım : si için koma bemolü

Tiz durak : muhayyer

Türk milleti bağımsız yaşamış ve bağımsızlığı var olmalarının yegâne koşulu olarak kabul etmiş cesur insanların torunlarıdır. Bu millet hiçbir zaman hür olmadan yaşamamıştır, yaşayamaz ve yaşamayacaktır.

M. Kemal ATATÜRK

1.2.3. Uşşak Makamında Yazılmış Seyirler

Uşşak makamında verilen seyirleri usul vurarak okuyunuz.

UŞŞAK SEYİR 1

Usul: Düyek

UŞŞAK SEYİR 2

Usul: Sofyan

UŞŞAK ŞARKI

Gemim Gidiyor Baştan

Usul: Raks Aksağı

Sadettin KAYNAK

♩ = 96

6

11

16

UŞŞAK ŞARKI

Ömrün Şu Biten Neşvesi Tam Olsun Erenler

Usul: Yürük Semai

Süleyman ERGÜNER

♩ = 70

5

10

14

18

UŞŞAK TÜRKÜ

Telgrafın Tellerine Kuşlar mı Konar?

Usul: Sofyan

Derleyen: Ahmet YAMACI

UŞŞAK TÜRKÜ

Yangın Olur Biz Yangına Gideriz

Usul: Aksak

Anonim

UŞŞAK ŞARKI

Cânâ Rakibi Handan Edersin

Usul: Curcuna

Giriftzen Asım Bey

♩ = 150

5 1. 2.

8 %

12

16

19

23

27 %

31

35

UŞŞAK ŞARKI

Bu Akşam Gün Batarken Gel

Usul: Aksak

Kemani Tatyos Efendi

♩ = 80

6

9

14

18

UŞŞAK OYUN HAVASI

Anadolu Havası

Usul: Nim Sofyan

İsmail Hakkı Bey

♩ = 90

7

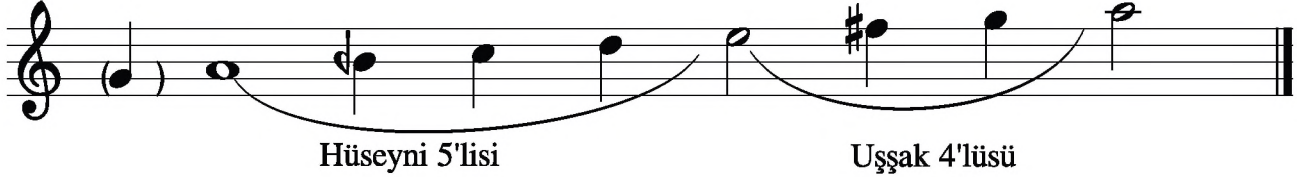
13

19

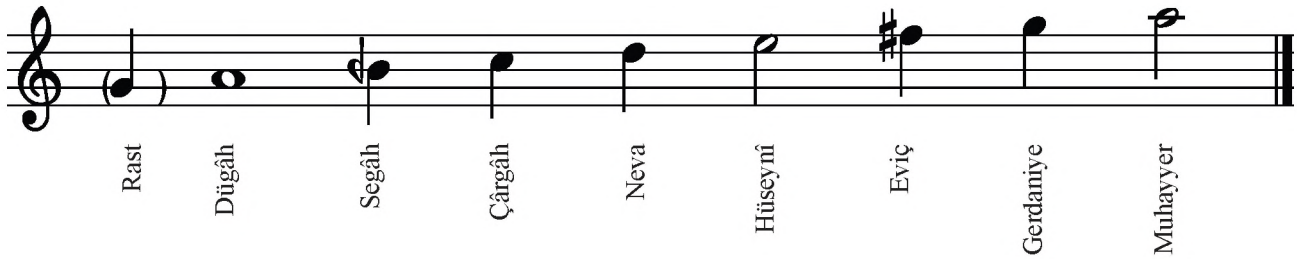
1.3. Hüseyinî Makamı

1.3.1. Hüseyinî Dizisi

Hüseyinî makamı, yerinde hüseyinî beşlisine hüseyinî perdesinde uşşak dörtlüsünün eklenmesiyle meydana gelmiştir.

Hüseyinî Makamı Perdeleri : düğâh, segâh, çârgâh, neva, hüseyinî, eviç, gerdaniye, muhayyer.

1.3.2. Hüseyinî Makamını Oluşturan Unsurlar

Karar perdesi :	düğâh
Seyri	: inici-çıkıcı
Güçlüsü	: hüseyinî
Yeden	: rast
Donanım	: si için koma bemolü ve fa için bakiye diyezi
Tiz durak	: muhayyer

OKUMA PARÇASI

İNSAN ATATÜRK

24 Temmuz 1922 akşamı Konya'da General Townshend şerefine verdikleri ziyafette, yemeğin sonlarına doğru elindeki mercan tespihi General'e uzatarak söyledikleri:

– Biz Türklerde bir âdet vardır. Misafirimize ne olursa olsun bir hediye veririz. Ben soylu bir milletin alçakgönüllü bir Başkomutanıyım. Size ancak bu tespihi verebiliyorum.

Ve sofradan kalkılacağına yakın da kolundaki saati çıkararak General'e söyledikleri:

– Bu saati bana Anafartalar'da bir Türk askeri, ölen bir İngiliz subayının kolundan çıkardığını söyleyerek, getirdi. Saatin arkasında subayın künyesi yazılıdır. Bu subayın ailesini arattımsa da bulamadım. İngiltere'ye döndüğünüzde ailesini bulur ve saati verirseniz çok memnun olurum.

1.3.3. Hüseynî Makamında Yazılmış Seyirler

Hüseynî makamında verilen seyirleri usul vurarak okuyunuz.

HÜSEYNÎ SEYİR 1

Usul: Sofyan

HÜSEYNÎ SEYİR 2

Usul: Yürük Semai

HÜSEYNÎ ŞARKI

İçtim Suyunu Şu Coşkun Derenin

Usul: Aksak

Bimen ŞEN

♩ = 180

5 9 13 17 21 25 29 33 37

HÜSEYNÎ ŞARKI

Hicran Oku Sinem Deler

Usul: Türk Aksağı

Şevki Bey

♩ = 120

5

9

12

15

SAZ

18

21

24

Karar

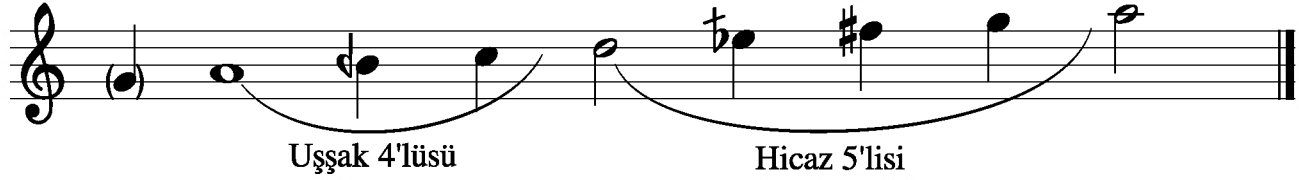
27

31

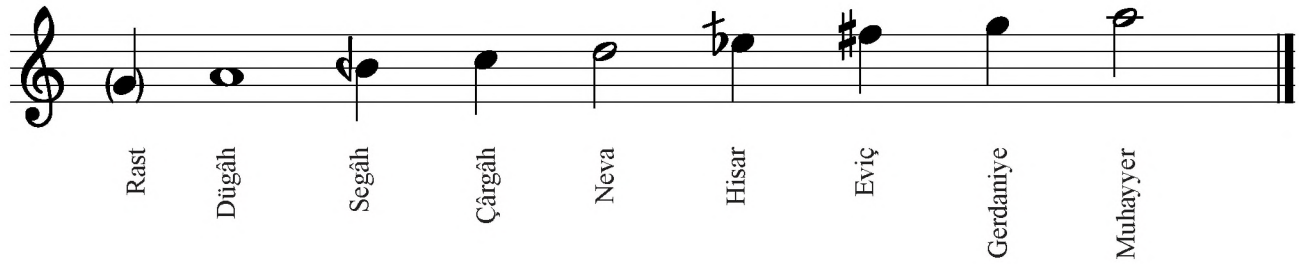
1.4. Karcıġar Makamı

1.4.1. Karcıġar Dizisi

Yerinde (dügâh perdesinde) uşşak dörtlüsüne neva perdesinde hicaz beşlisinin eklenmesinden meydana gelmiştir.

Karcıġar Dizisinin Perdeleri: dügâh, segâh, çârgâh, neva, hisar, eviç, gerdaniye, muhayyer.

1.4.2. Karcıġar Makamını Oluşturan Unsurlar

Karar perdesi : dügâh

Seyri : inici-çıkıcı

Yeden perdesi : rast

Güçlü perdesi : neva

Donanım : si için koma bemolü, mi için bakiye bemolü, fa için bakiye diyezi

Tiz durak : muhayyer

Sanat güzelliğın ifadesidir. Bu anlatım sözle olursa şiir, ezgi ile olursa müzik, resim ile olursa ressamlık, oyma ile olursa heykeltıraşlık, bina ile olursa mimarlık olur.

M. Kemal ATATÜRK

1.4.3. Karcığar Makamında Yazılmış Seyirler

Karcığar makamında verilen seyirleri usul vurarak okuyunuz.

KARCIĞAR SEYİR 1

Usul: Raks Aksağı

KARCIĞAR SEYİR 2

Usul: Müsemmen

KARCIĞAR KÖÇEKÇE

Benliyi Aldım Kaçaktan

Usul: Aksak

Bilinmiyor

♩ = 150 %

4

7

10

14

18

21

SON

24

27

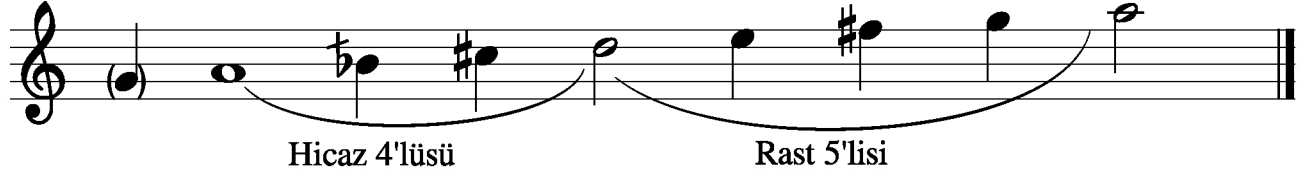
29

1. 2.

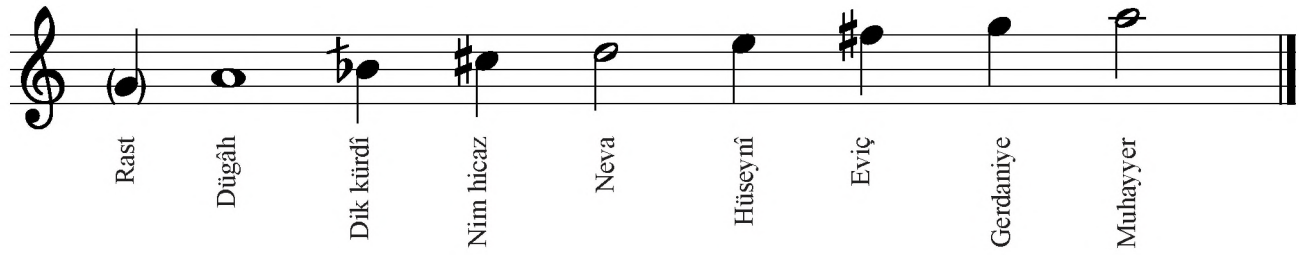
1.5. Hicaz Makamı

1.5.1. Hicaz Dizisi

Yerinde (dügâh perdesinde) hicaz dörtlüsüne neva perdesinde rast beşlisinin eklenmesinden meydana gelmiştir.

Hicaz Makamı Perdeleri: dügâh, dik kürdî, nîm hicaz, neva, hüseyinî, eviç, gerdaniye, muhayyer.

1.5.2. Hicaz Makamını Oluşturan Unsurlar

Karar perdesi : dügâh

Seyri : inici-çıkıcı

Yeden perdesi : rast

Güçlü perdesi : neva

Donanım : si için bakiye bemolü, fa ve do için bakiye diyezi

Tiz durak : muhayyer

Musiki hayatın neşesi, ruhu, sevinci ve her şeyidir.

M. Kemal ATATÜRK

1.5.3. Hicaz Makamında Yazılmış Seyirler

Hicaz makamında verilen seyirleri usul vurarak okuyunuz.

HİCAZ SEYİR 1

Usul: Sofyan

HİCAZ SEYİR 2

Usul: Yürük Semai

HİCAZ TÜRKÜ

Fincanı Taştan Oyarlar

Usul: Curcuna

Anonim

♩ = 110

3

5

7

9

11

13

15

18

21

HİCAZ ŞARKI

Muhabbet Bağı

Usul: Düyek

Sadettin KAYNAK

♩ = 130

4

7

10

13

16

19

22

25

27

1. 2.

HİCAZ ŞARKI

Ey Büt-i Nev-edâ

Usul: Yürük Semâi

Hammamizade İsmail Dede Efendi

Bütün ümidim gençliktedir. Ey yükselen yeni nesil, istikbal sizindir. Cumhuriyet'i biz kurduk, onu yükseltecek ve sürdüreceksiniz. Herkes ulusal görevini ve sorumluluğunu bilmeli, memleket meseleleri üzerinde o düşünceyle düşünüp çalışmayı görev edinmelidir. Kendiniz için değil, bağlı bulunduğunuz ulus için el birliği ile çalışınız. Çalışmaların en yükseği budur.

M. Kemal ATATÜRK

HİCAZ TÜRKÜ

Gemilerde Talim Var Bahriyeli Yârim Var

Usul: Aksak

Anonim

♩ = 80

4

7

9

11

D.C.

HİCAZ TÜRKÜ

Urfa'nın Etrafı Dumanlı Dağlar

Usul: Sofyan

Derleyen: Muzaffer SARISÖZEN

♩ = 80

3

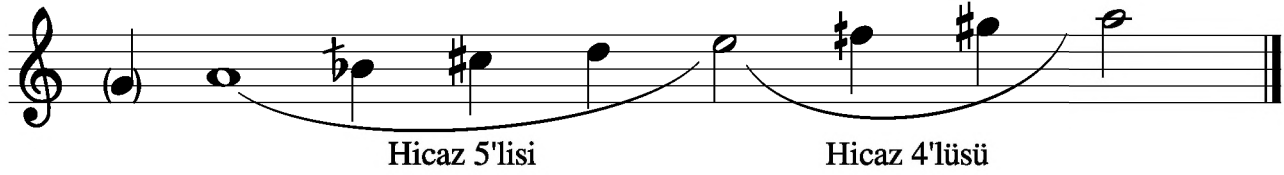
5

7

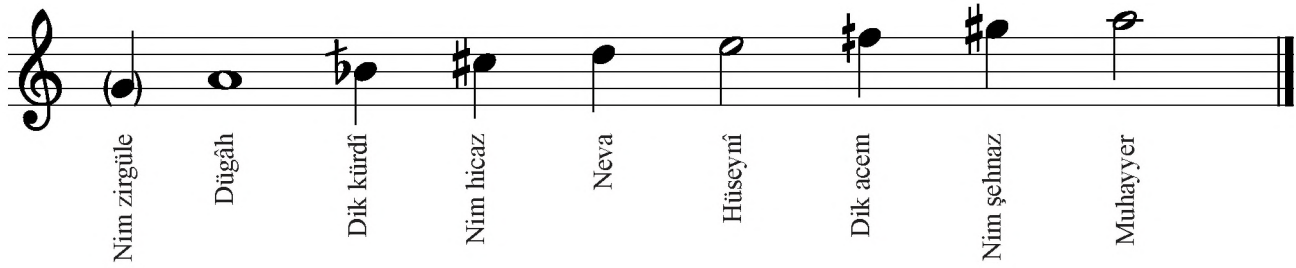
1.6. Zırgüleli Hicaz Makamı

1.6.1. Zırgüleli Hicaz Dizisi

Yerinde (dügâh perdesinde) hicaz beşlisine hüseyinî perdesinde hicaz dörtlüsünün eklenmesinden meydana gelmiştir.

Zırgüleli Hicaz Makamı Perdeleri: dügâh, dik kürdî, nim hicaz, neva, hüseyinî, dik acem, nim şehnaz, muhayyer.

1.6.2. Zırgüleli Hicaz Makamını Oluşturan Unsurlar

Karar perdesi : dügâh

Seyri : inici-çıkıcı

Yeden perdesi : nim zırgüle

Güçlü perdesi : hüseyinî

Donanım : si için bakiye bemolü, fa için koma diyezi, do ve sol için bakiye diyezi

Tiz durak : muhayyer

Şimdiye kadar millete yapamayacağım bir şeyi vaat etmedim. Ben yapacağım dediğim zaman, buna inanmayanlar vardı. Buna rağmen hareket ettim. Görüyorsunuz ki başardık. Benim ve benimle çalışanların güveni vardır ki, yeni hedeflerimize de başarıyla varacağız. Şimdiye kadar söylediklerimin gerçekleşmiş olması, bütün düşüncelerimin beni yalanlamaması, milletin ciddi ve samimî olarak bana yardımcı ve destek olmasıyla mümkün olmuştur. Onun için yeni amaçlara erişmek için de bu yardım ve desteğe gereksinimim vardır, onu benden esirgemeyiniz!

M. Kemal ATATÜRK

1.6.3. Zırgüleli Hicaz Makamında Yazılmış Seyirler

Zırgüleli hicaz makamında verilen seyirleri usul vurarak okuyunuz.

ZİRGÜLELİ HİCAZ SEYİR 1

Usul: Sofyan

ZİRGÜLELİ HİCAZ SEYİR 2

Usul: Yürük Semai

ZİRGÜLELİ HİCAZ ŞARKI

Tel Tel Taradım

Usul: Aksak

Sadettin KAYNAK

♩ = 150

6

11

16

20

ZİRGÜLELİ HİCAZ İLAHİ

Nice Bir Uyursun, Uyanmaz mısın?

Usul: Sofyan

Anonim

♩ = 80

5

10

15

ZİRGÜLELİ HİCAZ ŞARKI

Gönlümde Açmadan Solan Bir Gülsün

Usul: Düyek

Şekip Ayhan ÖZİŞİK

♩ = 160

7 14 20 26 32 39 45 51 58

1. 2. 1. 2. 1. 2. 1. 2.

ZİRGÜLELİ HİCAZ ŞARKI

Ey Şanlı Beldenin (Mudanya Kızı)

Usul: Düyek

Sadettin KAYNAK

♩ = 150

5

9

13

16

21

26

30

34

39

Bu karekodla veya bağlantı ile konunun dijital içeriğine ulaşılabilir.

https://meslekmateriyal.eba.gov.tr/cdn/gsl/muzik/TURK_MUZIGI_TEORI_VE_UYGULAMASI_10/1_TMTU_10_2023_KONU1.html

2. TÜRK HALK MÜZİĞİ BİLGİLERİ

Hazırlık Çalışması

1. Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun Türküler Dolusu şiirini okuyunuz.
2. Yörenize ait Türk halk müziği eserlerinden örnekler veriniz.

2.1. Türk Halk Müziği

2.1.1. Türk Halk Müziğinin Özellikleri

Türk halk müziği; kendine özgü çalgıları, çalış ve söyleyiş tavırları, türleri, biçimleri ve geniş dağarcığıyla ulusal nitelikleri bünyesinde taşıyan bir müzik türüdür. Yöresel müziklerin birleşimiyle ortaya çıkmıştır. Geleneksel Türk halk müziği; Anadolu, Orta Asya, Ön Asya, Balkanlar, Kuzey Afrika'daki Türk topluluklarının yaşadığı geniş bir coğrafyada etkilidir.

Türk halk müziği sözlerinde; geçmişten günümüze kadar insanımızın yaşamını, sevdasını, sevincini, acısını, yiğitliğini, inançlarını, doğa olayları karşısındaki tutumunu, sosyal ve ekonomik koşullarını, güldürü anlayışını tüm açıklığıyla bulmak mümkündür.

Halk müziği, sazlarda ve söyleyişlerde zamanla meydana gelen çeşitlenme ve değişikliklere karşın, özgünlüğünü ve temel özelliğini koruyabilmiştir. Anadolu'da yöresel müzik geleneklerinden üretilir. Doğaçlama olması, söyleyeninin bilinmemesi (anonim olması), dini (tasavvufi) düşüncelere dayanması, sözlerinin, hikâyelerinin, öykülerinin yanı sıra güncel hayatı, çekilen sıkıntıları ve toplumsal özelemleri yansıtması Türk halk müziğinin ana nitelikleridir.

Türk halk müziği ezgilerinin çoğu ritimli (usullü) ezgilerdir. Dizisi bilinen ve dizi içindeki seyri belli kalıplara bağlı bulunan, ritim unsuru taşıyan bu ezgilere **ritimli ezgiler** (kırık hava) denir. Ritimli ezgiler içerisinde halk oyunları ezgileri de vardır.

Türk halk müziğinde bir kısım ezgiler ise ritimsiz (usulsüz) ezgilerdir. Bu tür ezgilerin belirli bir ritim ve usul kalıpları yoktur, sadece dizisi ve dizi içindeki seyri bellidir. Usul ve ritim bakımından serbest olduğu halde, dizisi bilinen ve dizi içindeki seyri belli kalıplara bağlı bulunan ezgilere **ritimsiz ezgiler** (uzun hava) denir. Halk sanatçıları arasında uzun hava terimi pek kullanılmaz. Uzun havalar yörelere ve ezgi yapılarına göre; Arguvan havaları, baraklar, bozlaklar, divanlar, gurbet havaları, hoyratlar, mayalar, müstezatlar, yol havaları gibi isimler alır.

Türk halk müziğinde din kökenli ezgiler de yer alır. Bu ezgilerin sözleri; insan ruhunun yüceliğine değer veren, insanı iyiliğe, sevmeye, erdeme götüren, kötülüklerden uzaklaştıran, Bektaşilik ve Alevilik felsefesinin düşünce tarzına dayanır. Bunlar, ezgi ve ritim yapısı bakımından halk müziğinin özelliklerini taşır. Ayrıca ilahi, kalenderi mevlid gibi türler Türk halk müziğinde de tasavvufi olarak bilinir. Sözleri Allah'ın varlığını, birliğini, niteliğini, dünya ve ahiret hayatının öğretilerini anlatır.

Bu karekodla veya bağlantı ile konunun dijital içeriğine ulaşılabilir.

https://meslekmateryal.eba.gov.tr/cdn/gsl/muzik/TURK_MUZIGI_TEORI_VE_UYGULAMASI_10/3_TMTU_10_2023_KONU2.html

Türk halk müziği örnekleri, üçlü aralıktan başlayarak on ikili aralığa kadar ses genişliğinde olabilir. Çoğunlukla bir insan sesinin sınırları içindedir. Ezgi yürüyüşleri, çoğunlukla yanaşık ve küçük değerli (kısa süreli) seslerden meydana gelir.

Türk halk müziği sazları; telli (yaylı ve mızraplı), nefesli, ritim çalgılar olarak 3 grupta toplanabilir. Telli-mızraplı çalgılara bağlama ailesi (meydan sazı, divan sazı, bağlama, âşık sazı, tambura, cura), tar; telli-yaylı çalgılara Karadeniz kemençesi, tırnak kemane, kabak kemane örnek verilebilir (Görsel 2.1). Nefesli (üflemeli) çalgılara dilli-dilsiz kaval, zurna, mey, sipsi, çığırtma, çifte kaval, tulum; ritim çalgılarına ise davul, tef, darbuka, koltuk davulu, kaşık, çalpara, zil, zilli maşa örnek verilebilir (Görsel 2.2).

Uzun hava ve kırık hava formlarında yöresel özellik gösteren türler bulunmaktadır. Bunlardan halk müziğinde en çok kullanılan formlar; türküler, yol havası, horon, zeybek, gurbet havası, halay, maya, bozlak, barana havaları olarak sınıflandırılabilir.

Görsel 2.1: Tar

Görsel 2.2: Zurna ve Davul

Türk halk müziğinin en bilinen ve en çok kullanılan formu olan **türkü**, 12. yüzyıl Farsçasında Türk'e ait ve Türk'e mahsus anlamına gelen 'Türkî'den gelmiştir. Türk sözcüğüne, bir aidiyet eki olan (i) ünlüsünün eklenmesiyle Türkçe telaffuza uydurulmuştur.

Türkü, aynı zamanda Türk halk edebiyatında bir şiir türünün adıdır. Bu tür, çoğunlukla hece vezni, az da olsa aruz vezni ile yazılmış sözlerin, kolay anlaşılabilir bir şekilde ezgilendirilmesi sonucu oluşur.

Türküler yörelere göre Azeri türküler, Karadeniz türküler, Konya türküler, Rumeli türküler, Teke yöresi türküler ve Yozgat türküler isimlerini alabilir.

Türküler belli bir sistematiğe oturarak sınıflandırmak zordur. Ancak genel hatlarıyla türküler, kaynaklarına göre ve içeriklerine göre sınıflandırılabilir:

Kaynaklarına Göre Türküler

Türküler iki başlık altında incelenebilir. Kim tarafından yakıldığı belli olmayan türkülere **anonim türküler** denir. Anonim türküler; bazen elemi, kederi, yası ağıt olarak; bazen özlemi, ayrılığı kına havası olarak; bazen de neşeyi, sevinci düğün havası olarak yansıtır. Bu ezgiler mekan içinde yayılır, zaman içinde derinleşir.

Ozan, saz şairi, halk şairi veya âşık dediğimiz kişiler tarafından üretilen ve onların adını veya mahlasını üzerinde taşıyan, eserlerin saz eşliğinde doğaçlama çalınıp söylenmesiyle meydana gelen türkülere ise **âşık ağzı türküler** denir. Âşık, hem kendi yakımlarını hem de başka âşıkların eserlerini saz eşliğinde kulaktan kulağa, kuşaktan kuşağa aktaran bir sanatçıdır. Aşk, muhabbet, gurbet, nasihat, kahramanlık, savaş, tabiat ve övgü konulu türküler; âşıkların repertuarını oluşturur. Bu türkülerde kullanılan makamlarda hüseyinî birinci sırada yer alır. Uşşak, muhayyer, karcıgar, hicaz, rast, kullanılan diğer makamlar arasındadır.

İçeriklerine Göre Türküler

İçeriğine göre türküleri; aşk üstüne, sevdâ üstüne yakılan **güzelleme**, kahramanlık ve yiğitlik üstüne yakılan **koçaklama**, hiciv ve mizah unsurları üzerine yakılan **taşlama** olarak sınıflandırmak mümkündür. Güzellemelerin en bilinen örneklerine Karacaoğlan'da, koçaklamaların en güzel örneklerine Köroğlu'nda, taşlamalarının ise Kaygusuz Abdal'da rastlanır.

Türk halk müziğinde kullanılan bir diğer form ise **barana havalarıdır**. Sanat müziğindeki fasıl anlayışına benzeyen bu türde, çeşitli türdeki halk müziği ürünleri, solo koro icralarının yanı sıra zeybek karşılama gibi oyunlarla art arda bağlanarak oluşturulur.

Türk halk müziği formlarından **güvende takımı**, sanat müziğinde kullanılan köçekçe takımından esinlenerek oluşturulmuş bir eğlence müziği türüdür. Güvende takımlarında usuller karışık olarak kullanılır, tempo ağırdan hızlıya doğru akar.

Nazım veya nesir şeklinde değişebilen metinlerin ezgilendirilmesi anlamına gelen **müzikli öyküler**, Türk halk müziğinin bir diğer formudur. Bu seslendirmeler, uygun sahne düzeni içinde, bir kişi tarafından çeşitli jest ve mimiklerle yapılır. Ezgiler, çeşitli makam ve usullerde olabilir.

Türk halk müziğinin usul, tavır ve oyun eşlikli, önemli bir formu olan **zeybekler**; evfer ve raks aksağı usulleri dışında dokuz zamanlı usullerin çeşitli mertebelerinin kullanıldığı türdür.

2.2. Ritimli Ezgiler

Türk halk müziğinde dizisi, seyir özellikleri belli olan ve halk müziğinin ritim özelliklerini taşıyan ezgilere ritimli ezgiler denir. Türk halk müziğinde genel olarak ritim, ölçü ve usul kavramları kullanılmakla birlikte yaygın olarak usul ifadesi kullanılır. Çünkü usul aynı zamanda tavır ve üslubu da belirler. Ritimli ezgiler, sözel ve çalgısal olmak üzere ikiye ayrılır.

2.2.1. Ritimli Sözel Ezgiler (Kırık Havalar)

Dizisi bilinen ve dizi içindeki seyri belli kalıplara bağlı olan, ritim unsuru taşıyan sözlü ezgilere ritimli sözel ezgiler (kırık havalar) denir. Ritimli sözel ezgiler (kırık havalar) dendiği zaman genel olarak Türk halk müziğindeki tüm türküler akla gelir.

Kırık havalar; bölgelerine, ezgilerine (kullanılan makamlar), ölçülerine (kullanılan usuller), çalgı ve tavırlarına göre değişik isimler alır. Karadeniz yöresinde horon, Trakya'da karşılama, Ege'de zeybek, Teke yöresinde Teke zortlatması, Orta Anadolu'da ise halay denir.

Dünyada hiç bir şeye minnet etme, özgürlüğünü ancak bu şekilde koruyabilirsin.

Hz. Ali

2.2.2. Ritimli Çalgısal Ezgiler

Dizisi bilinen ve dizi içindeki seyri belli kalıplara bağlı olan, ritim unsuru taşıyan sözsüz ezgilere ritimli çalgısal ezgiler denir. Bazı ezgilerimiz, sadece halk çalgılarıyla çalınan, sözlü bölümü olmayan yapıdadır. Bu ezgilere saz havaları veya oyun havaları da denir.

Bunlar, oyunların türlerine göre bir veya iki bölümlü hatta ikiden fazla bölümlü de olabilir. Ritimli çalgısal ezgiler, yörelere göre aşağıdaki gibi değişik isimler alır:

- Karşılamalar
- Güvendeler
- Horalar
- Horonlar
- Zeybekler
- Bengiler
- Teke zortlatması
- Halaylar
- Barlar

2.3. Serbest Ritimli Ezgiler

Serbest ritimli ezgiler; ölçü ve düzüm bakımından serbest olduğu halde, belli bir dizisi ve bu dizi içinde belli bir seyri bulunan, serbest ağızla söylenen veya çalınan halk ezgilerine serbest ritimli ezgiler denir. Bu ezgiler, vokal ve çalgısal olmak üzere ikiye ayrılır.

2.3.1. Serbest Ritimli Vokal Ezgiler

Serbest ritimli ezgilerin sözlü hallerine serbest ritimli vokal ezgiler denir. Bu ezgiler çoğunlukla uzun havalar olarak isimlendirilir. Çeşitli yörelere göre de Karadeniz’de yol havası, Ege’de gurbet havası, İç Anadolu’da bozlak ve maya, Malatya’da Arguvan ağzı, Sivas’ta Çamşılı ağzı, Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da hoyrat, Gaziantep ve Kilis’te de Barak havası adını alır.

2.3.2. Serbest Ritimli Çalgısal Ezgiler

Serbest ritimli ezgilerin sözsüz olanlarına serbest ritimli çalgısal ezgiler denir. Halk sanatçılarının çeşitli yerel çalgılar eşliğinde açış, yol gösterme ve gezinme gibi yerel adlarla yaptıkları ezgiler; serbest ritimli çalgısal ezgilere örnek sayılabilir. Serbest ritimli çalgısal ezgiler çoğunlukla ön çalış anlamında giriş sazı ya da ara çalış anlamında ara saz, ara nağme olarak ifade edilir. Bu türden ezgiler, çoğu zaman doğaçlama olarak icra edilir. Yani halk sanatçısı kendi yöresel müzik özelliklerini; kendi bireysel çalış tekniği ve kendi yaratıcılığıyla birleştirerek o anda, içinden geldiği biçimde çalgısıyla icra eder. Serbest ritimli çalgısal bölümler daha sonra seslendirilecek esere hazırlık amacını taşır.

2.4. Karma Ritimli Ezgiler

Hem ritimli hem de serbest ritimli ezgisel bölümlerin bir arada kullanıldığı ezgilere karma ritimli ezgiler denir. Bazı halay havaları, semahlar, bar havaları gibi türlerde iki ya da daha fazla ritmik, ezgisel bölümün var olduğu görülmektedir. Böyle ezgilerin başlangıç bölümlerinde bazen serbest bölümler de yer almıştır. Özellikle divanlar gibi uzun hava türlerinin başlangıç kısımlarında, ait olduğu yörenin özelliklerine göre ritimli bölümler (Konya divan ayağı, Urfa divan ayağı) yer alır. Bu bölümlerin hemen ardından da serbest bölümler seslendirilir. Karma ritimli ezgiler; süreklilik gösteren ezgiler, ayaklı serbest ritimli ezgiler, kısa süreli değişken serbest ritimli ezgiler olarak üçe ayrılır.

2.4.1. Süreklilik Gösteren Ezgiler

Aynı müziksel ses içinde genellikle aynı perdede, sürekli olarak tekrarlanan motif veya ifadeye ostinato denir. Serbest ritimli bir vokal ezgi okunurken çalgıların arkadan kısa ritmik ezgiler çalması, ritmik melodiyi sürekli tekrarlama bu tarzın en belirgin özelliğidir. Geleneğe bağlı müzikli toplantılarda ve fasıl adabı içinde bu tür icra şekillerine sıklıkla rastlanır. Türk halk müziğinde bazı gazeller ve bazı gurbet havaları (Avşar Beyleri), bazı ilahiler arasında okunan kasideler ostinato tarzının en belirgin örneklerindendir. Azerbaycan halk müziğinde bu tarz ezgilere sıklıkla rastlanmaktadır.

2.4.2. Ayaklı Serbest Ritimli Ezgiler

Ayak terimi, birtakım serbest ritimli vokal ezgilerin önünde çalınan, giriş ya da hazırlık olarak nitelendirilen ritimli ve genellikle kısa süreli ezgiler için kullanılır. Genellikle belirli bir ritmik ezgiden sonra vokal kısımlar serbest ritimle okunur. Bu tarz ezgilere ayaklı serbest ritimli ezgiler denir. Kerkük hoyratları, ayaklı serbest ritimli ezgilere örnek verilebilir.

2.4.3. Kısa Süreli Değişken, Serbest Ritimli Ezgiler

Kuruluş olarak usullü ezgiler karakterindedir. Başka bir deyişle kırık hava gibidir. Ancak, kuruluşunda kısa süreli serbest ritimli ezgiler görülür ve genellikle yerini usullü bir kısma bırakır. Bu serbestlik ezginin girişinde, arasında, sonunda ya da hem giriş hem de sonunda görülür. Bu ezgilerde serbestlik üç şekilde görülür:

Girişte Serbestlik: Girişte serbest ritimli bir bölüm vardır. Daha sonra ritimli bir kısım gelmektedir. Giden Ay Tutulur mu? türküsü örnek olarak verilebilir.

Arada Serbestlik: Usullü başlayan ezgi, bir süre sonra yerini serbest ritimli bir ezgiye (genellikle kısa süreli) bırakır. Daha sonra yine usullü bir ezgiye döner ve son bulur. Tokat yöresine ait Karakoyun isimli enstrümantal ezgi örnek olarak verilebilir.

Sonda Serbestlik: Usullü başlayan bir ezgi, karara varmadan bir süre önce yerini serbest ritimli bir ezgiye bırakır ve ezgi böylece son bulur. Bazı semahların sonlarındaki niyaz bölümleri bu tarza örnek verilebilir.